

HESSE'NİN DÜNYA GÖRÜŞÜNDEKİ KUTUPLULUK¹

Ayşe DEMİREL*

Öz

Hermann Hesse'nin eserlerinde yoğunlukla aksettirdiği kutupluluk, ilk olarak onun dünya görüşünde belirginlik kazanır. Nitekim Hesse, yaşamın bir bütün olduğuna ve bütünü teşkil eden birbirine zıt nesnelere, olayların vazgeçilmez ve gerekli olduğuna inanır. Hesse hayatı boyunca kutupluluğu hissetmiş ve birbirine zıt görünen kutupları birbirine yaklaştırmayı, bir senteze vardırılmayı amaçlamıştır. Hesse'nin dünya görüşünün temelindeki sorunları ve çabaları kutuplulukta düğümlenir. Amacı kutupluluğun ardında yatan birliği göstermektir. Kutupluluğu yoğunlukla işlediği eserlerinde Hesse, yaşamı bir bütün olarak ele alır ve bu bütünün içindeki zıtlıklara işaret eder. Zıtlıkların sentezine varıldığında objektif bir bakış açısı kazanılabileceğini, bireysellikten evrenselliğe ulaşılacağı tezini ortaya koyar. Eserlerinde anlattığı kahramanlarını birbirine zıt değerler arasında gerilim yaşayan trajik tiplerden oluşturan Hesse'nin eserlerine temel konu seçtiği kutupluluk sorununu hissetme, buna çözüm arama ve ulaştığı sentezle birlik ruhunu duyumsama aşamalarını çeşitli yöntemlerle aşma çabasını yansıtmak, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kutupluluk, Varlık Birliği, Sentez, Hermann Hesse, Benlik

Polarity in Hermann Hesse

Abstract

Opposite views reflected intensively within Hermann Hesse's work firstly appear dominantly in his vision of World. In fact Hermann Hesse believes the unity of life and the necessity of opposite things which constitute this unity. Hesse sensed the polarity all his life, and aimed to put together everything that looks opposite in each other. In fact the issues which lay under his world view and his struggles are knotted in polarity. The polarity of life is discussed in Hesse's all works. His aim is to show the unity behind polarity. In his works in which he processes the polarity densely, Hesse sets about life as unity and indicates polarities. He states that it is possible to achieve universality from individuality and gain an objective point of view when we synthesis polarity. In his works, Hesse creates converse characters who experience tensions between opposite values. The aim of this study is to show the sense of

¹ Kutupluluk konusu daha önce "Hermann Hesse'nin Eserlerinde(Narziss ve Goldmund) Kutupluluk" başlığı altında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı ABD,
aise_d@hotmail.com

polarity issue, to find a solution for this problem, and to reflect the stages of feeling the soul of unity.

Key Words: Polarity, Unity Of Existence, Synthes, Hermann Hesse, Individualism

Giriş

Hesse'nin eserlerinde ana problem, inanç olarak belirginleşir. O, çocukluğunda yaşadığı mutlu yaşamından sıkılarak koştuktan sonra geleneksel değerlerden, düzenden şüphelenmeye başlar, huzursuzdur. Çocukluk yaşamının duygusal ağırlıklı mutlu dönemini baltalayan, gençlik ergenlik döneminde onu huzursuz eden akıldır. Akıl onu şüpheye, kritiğe sevk eder, hayatı kutuplar şeklinde görmeye başlar. Nitekim çocukluk saflığının uçup gitmesiyle yaşama yeni bir perspektiften bakmaya başlayan Hesse fark eder ki, insan daha dünyaya geldiğinde erkek ve dişi şeklinde kutupsal bir yapıya sahiptir. Hayata erkek veya dişi olarak adım atan insan dünyada da kutupsal bir rol üstleniyor. İnsan ya sefih, ya aziz, ya hayalperest ya düşünür, ya sanatçı ya basit bir burjuva, ya da serseri oluyor. İnsan daha sonra nefis (benlik) ile ruh, kötü ile iyi arasında bocalayarak sevinç veya acı, sevgi veya nefret duyuyor. Bu kutuplar ya da ikilikler, varlıkların kritik noktalarını oluşturuyor.

Varlığın karşıtlıkla kendini göstermesi Hesse'yi hayatı boyunca meşgul edecektir.

"...melodi ve karşıt melodinin aynı zamanda fark edilebileceği bölümler ve cümleler yazmayı istedim... Çünkü benim için yaşam kutupluluklardan oluşur."(Michels, 1977: 400)

1. Düalizmin Düşünce Dünyasındaki Etkileri

Hesse için düşünmek ve yaşamak, hayatın kutupsal yapısıyla mücadele ederek geçiyordu. Çokluk ile birlik, ruh (spirilüalite) ile nefis (animalite), sanat ile hayat, kültür ile burjuvazi, temas ile tecrit, zaman ile sonsuzluk, ölüm ile ölümsüzlük, hayat ile ölüm, duygu ile düşünce kutupsal zıt kavramlardır. Bu zıtlıklar Hesse'nin hem düşünce dünyasını hem de yaşantısını meydana getiriyordu. Hesse, yaşarken ve düşünürken bu kutuplar arasında bir pandül gibi gidip geliyordu. Hayatın kutuplarını bir türlü birleştiremeyen yazar, aradan uzun yıllar geçtikten sonra ancak iki defa kendini toparlayarak düşüncelerini bir düzene sokabilmiştir. (Alperen, 1994: 133)

Hinduist- Budist öğretilerine ait motifleri eserlerinde sıkça kullanan Hesse'nin kahramanlarının hayatın kutupsal sorununu aşma çabaları Hinduizm ve Budizm'in ortak öğretisi olan "advaiata" öğretisine dayanır. Advaiata, etimolojik olarak irdelendiğinde ikili olmayan anlamına geldiği görülür. Nitekim advaita öğretisine göre gerçek, "Atman" ile "Brahman"ın iki ayrı benliğinde bölünmüş değil, "Atman"ın "Brahman"la son safhada özdeşleşecek olan tek benliğindedir. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Advaita_Vedantana 18.06.15) Buna göre birbirine karşıt iki kutbun oluşturduğu sentez dikkati çeker. Advaiata ile hayat ile ölüm, siyah ile beyaz, iyi ile kötünün birer aldanma birer yanılğı olduğu anlatılır.

Hint düşüncesi, düalist olmayan yapıdan söz ettiği zaman karşıt kavramlarla çalışan insan zihninin başka bir boyutunu anlatmak istiyor. Düalizm iki boyutlu sayılırsa belki de zihin, düalizmin ötesinde üç boyutlu bir yaşantıya geçmektedir. Bu aşamaya gelindiğinde ölüm, hazla birbirinden keskin çizgilerle ayrılmamaktadır. Aslında bu yaşantı insanların hepsinde ara sıra görülmektedir. Örneğin zevkten titremekle korkudan titremek arasında fizyolojik açıdan büyük bir fark yoktur. Hint mistik öğretilerine göre “advaiata”, zihnin ikili karşıtlar düzleminden şartlanmasına dayanan yaşantının aşılması ve hakikatin olduğu gibi bütün olarak görülmesidir (Güngören, 2011: 63).

Çevremizi kuşatan görüntü âleminin bir aldanma ve yanıltma olduğu görüşü, aynı zamanda “maya” öğretilerine işaret etmektedir. Hinduizm ve Budizm’e göre “maya” hakikati (Brahman) renkli bir perde gibi ardında saklayan ve hayal, göz boyama olarak kabul edilen görüntü dünyasıdır. Avrupa dillerindeki “maji” (alm. Magie, İng. magic, Fr. magie: Sihir, büyü efsun) kelimesinin, Sanskrit dilinde göz boyama ve sanrı anlamına gelen “maya” kelimesinden türetildiği kabul ediliyor (Alperen, 1994:136).

Hint öğretilerine göre insan zihni, hayatın kutupsal yapısına veya ikili zıtlara göre şartlandığı için sadece “maya”yı yani görüntü dünyasını görebiliyor. İşte insan zihni, şartlandığı bu iki karşıtları ve maya’yı aşabilirse “advaiata” ya dayanan maya’nın ardındaki dünyayı gerçek haliyle görür. Hesse de eserlerinde Hint öğretilerinin bu görüşlerini savunuyor. Hint öğretilerinden etkilenerek Maya ya da görüntü âleminin bir aldanma ve yanıltmadan ibaret olduğunu öne süren Hesse, bu doğrultuda şunları ifade eder:

“İnsan değişmez ve sürekli bir oluşum yapısına sahip değildir. O, daha çok bir çaba ve geçiş aracıdır. İnsan tabiat ile ruh arasındaki dar ve tehlikeli bir köprüden başka bir şey değildir. İnsanın içgüdüleri, onu ruha, Tanrıya götürür, en içten gelen arzuları da onu tabiata, anneye çeker. İnsanın hayatı her iki güç arasında korkmakla geçer”(a.g.e:137).

Yoğunlukla etkisinde kaldığı Hint kültürünün yanı sıra Hesse, daha sonra tanışmış olduğu Çin kültürüne ait öğretileri de eserlerinde işler. Çin kültüründe yer alan Ying ve Yang, dünyada bugün var olan gelmiş geçmiş tüm bilgi kaynaklarının temelinde görülebilen, evrendeki karşıt kutupları ve bu kutupların birbiriyle olabilecek her türlü ilişkisini ortaya koyan ve kökleri çok eskilere dayanan felsefi bir öğretilerdir. Burada kullanılan Ying ve Yang terimleri Hesse’nin hayatı boyunca zihnini meşgul ettiği karşıtlık sorunun yapısını şekillendirecektir. Kâinatın aktif ve pasif prensiplerini göstermek için Çin felsefesinde Yang adı verilen erkek güç, aktif, yaratıcı ve ışık özünü temsil eder. Ying diye adlandırılan dişi güç ise karanlık, kavrayıcı ve pasif özü nitelendirmektedir. Onların karşılıklı etkileşimlerinden bütün nesnelere varlık kazanmaktadır. Ying ile Yang birbirini tamamlayan kutuplardır ve bütün olayların ilk nedenidir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Yin_ile_Yang 18.06.15).

İlk gençlik yıllarından, aklın ona kılavuzluk etmeye başladığı dönemlerden itibaren karşıtlıklarla mücadelesi başlamış olan Hesse, söz konusu çıkmazdan kurtulmak, onu çözüme

ulaştırmak ve ruhunun aradığı birliğe kavuşmak için sürekli arayış içinde bulunmuş ve bunun için çeşitli çözümler üretebilmiştir. Batı'nın materyalist yaşam anlayışını ideale ulaşmada yararlı görmeyen hatta buna engel teşkil ettiğini düşünen Hesse, maddi değerlerin yoğun olarak yaşandığı Batıda düşüncenin ihmal edildiğini ve birliğin, sonsuzluğun, yaşamın anlamının ancak düşüncede yoğunlaşarak (meditasyon) kazanılabileceğini savunur. Teknoloji ile birlikte, maddi değerlerin giderek güçlendiği bu dünyada nasıl yaşanabileceği sorununun çözümü, temelde insanın benlik sorununun bireysel çatışmaların çözümüyle özdeşleştirilmesine dayanır. Bu bağlamda Batı insanı, sorunların çözümünde Doğunun değerler ağırlıklı düşüncelerinden yararlanmalıdır. Bu doğrultuda Joseph Mileck şunları aktarır:

“Hesse, Doğu ile yakın ilişkisi sonucunda, Batılının Doğunun dini ve kutsal bilgeliğinden uzak bir hiçlik ve boşluk içinde olduğunu anlar. Şark, Batılının problemlerine yardımcı olabilir, fakat onun adına çözüm getirilemez. O, sorunlarını yine kendisi çözmelidir ve en iyi şekilde Batı dünyası çerçevesinde yapabilir”(Mileck, 1979: 160).

Mileck'in bu sözlerinin de işaret ettiği üzere Doğu dünyası, Batı için ancak bir yardımcı, yol gösterici bir alternatif olarak işlev görebilecektir, aksi takdirde sorunun giderilmesinde yegâne çözüm olanağı olmaktan uzaktır. Ayrıca Batılının kendi çözümünü yine kendisinin üretecek olması yönündeki iddia, insanın ancak kendi kendisine yardımcı olabileceğine, dış etkenleri kendi yararına kullanabilme yetisinden faydalanabileceği ölçüde hedefine ulaşacağına işaret eder.

Gerek kendi tecrübelerinden gerekse Doğunun mistik öğretilerinden yararlanarak aradığı huzura, kâinatta var olan ve kendini zıtlıkların ötesine gizlemiş olan yüce birliğe ulaşmakla elde edeceğine inanan Hesse'nin bu doğrultuda aktardıkları aydınlatıcıdır:

Dünyanın tümü ilahi bir birlikten meydana gelmektedir. Dünyadaki hiçbir şeye bu kadar derinden inanmam. Benim için birlik düşüncesinden daha kutsal hiçbir düşünce olamaz. Bütün ıstıraplar ve bütün kötülükler, bizim kendimizi bütünün ayrılmaz bir parçası olarak görmemizden kaynaklanmaktadır... fakat ben kendimi bu durumdan kurtarabildim: Hem benliğimi unutup feda ettim hem de varlık birliğini hissettim. İç ile dış dünya ve benlik ile dünya arasındaki arkın bir yanılgı olduğunu anladım. Bu yüzden gönüllü ve gözü kapalı olarak varlık birliğine daldım” (Alperen, 1994: 138-139).

2. Düalizmin Eserlere Yansıması

Söz konusu ikiliği fark etmesiyle arayışı başlayan Hesse'nin eserlerinde “kendini gerçekleştirme” olgusuna ait sorunlar ve bu çıkmazdan kurtulabilmenin çareleri vardır. Bütün eserlerinde yansıyan hayatın kutupluluğu sorunsalı, somut kişiliklerde benlik çatışması olarak yansıtılır. Amacı, bu kutupluluğun arkasında yatan birlik ve bütünlüğü bulmaktır. Hayatın kutupluluğu diğer bir deyişle maddi ve manevi değerler çelişkisi, bireyde beden ve ruh karşıtlığı olarak ele alınır ve somut olarak roman kahramanlarında gösterilir.

Hesse, eserlerinde düalizme ve hayatın kutupsal yapısına olan düşkünlüğünü ve hayranlığını dile getirmiştir. Düalizmden hareketle benlik arayışını Demian'dan Steppenwolf'a kadar sürdürmüştür.

Kendi öz yaşamında sürekli karşıtlıklarla mücadele içinde bulunan yazar, tabii olarak söz konusu uğraşısı ve çabalarını eserlerine yansıtacaktır. Nitekim hayatın kutupsal yapısıyla başa çıkmak durumunda kalan Hesse'nin kahramanlarının dünyaya ve kendisine kızmasına ve uzlaşmamasına sebebiyet veren önyargılarını hayatın kutupsal yapısı oluşturmaktadır. Hesse'nin kahramanlarının tümü, hayatlarının temel sorunu olan düalizm problemini çözmeye çalışmaktadır; Sinclair, hayatın kutupsal yapısını Hıristiyanlığın din ve ahlak anlayışının dışında ve zıtlıkları aşmadan çözmeye uğraşır. Yaşadığı ikilemden kurtulmak için Nietzsche'nin önerdiği kurtuluş reçetesine sarılmıştır. Hayatın fizik ve metafizik, içe dönük ve dışa dönük kutupsal yapısıyla başa çıkamayan Klein, problemin çözümünü intiharda bulmuştur. Klingsor, hayatın zıtlarını ümitsiz bir şekilde benimseyerek zevk ve sefaya dalmıştır. Siddhartha ise hayatı bütün yönleri ile benimseyerek ikilikleri aşmayı amaçlar. Kurgast'da hayatın düalist yapısı benimsenmiş ve insanların kutuplar arasında gidip gelmeleri coşkuyla karşılanmıştır. Haller, ruh tabiat düalizmini çözmek için gözlerini zıtların olmadığı dünyaya ve düşüncelerini Platonizm'e yöneltmiştir. Goldmund hayatın kutupsal yapısıyla başa çıkmak için Siddhartha ile Haller'in görüşlerini birleştirerek senteze varmıştır. Siddhartha gibi Goldmund da hayatı bütünüyle benimseyerek yaşamaya çalışmış ve ölümü kabullenmiştir.(a.g.e:134)

Kahramanlarının yaşantılarında hayatın kutupsal yapısıyla başa çıkmayı birbirinden farklı metotlarla aşmayı deneyen Hesse, son olarak Goldmund'un girişiminde karar kılar. Taoizm ile Platonizm'in sentezini oluşturan bu yeni yaşantı biçimi nitekim geçmiş kahramanlarından daha kolay ve insani olarak değerlendirilir. Hesse'nin kutupluluk sorununu son olarak işleyeceği eseri de nitekim *Narziß und Goldmund*'dur.

Sonuç

Hemen hemen bütün eserlerinde hep aynı konuya temas eden Hesse için kutupluluk vazgeçilmeyecek ölçüde derin bir mevzudur. Aranılan kutsal birliğe giden dolambaçlı ve zorlu yolların zıtlıklarla örülü olduğunu Hesse'nin kahramanlarının yaşantılarından açıkça anlamaktayız. Hemen her kahramanı söz konusu çıkmaza sürüklenmiş, kimi senteze ulaşarak kendini gerçekleştirme olanağı bulmuş, kimi de sorunlardan kendini huzura kavuşturmayı başaramamıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi kutupluluk sorununu son kez işlediği *Narziß und Goldmund* eserinden sonra kaleme aldığı *Das Glasperlenspiel* eserinde söz konusu soruna artık eğilmemiş olması, ifade ettiği varlık birliğini duyumsama ereğine kavuştuğu yönünde bir işaret olarak değerlendirilebilir. Nitekim kendi yaşantılarını eserlerine malzeme yapan Hesse'nin kutupluluk sorununa son eserinde yer vermemesi yine kendi yaşamında söz konusu durumu aştığının kanıtıdır.

KAYNAKÇA

Alperen, A. (1994). Hermann Hesse Hayatı Sanatı Eserleri. Ankara: Promete Yayınları

Güngören, İ. (2011). Zen Budizm. İstanbul: Yol Yayınları

Michels, V. (1977). Über Hermann Hesse, 2. B. Frankfurt: Suhrkamp Verlag

Mileck, J. (1979). Hermann Hesse Dichter- Sucher- Bekenner Biographie. München: Bertelsmann Verlag

İnternet Kaynakları

https://tr.wikipedia.org/wiki/Advaita_Vedanta

https://tr.wikipedia.org/wiki/Yin_ile_Yang